

Waar zijn de sociaaldemocratische kiezers gebleven?

BJÖRN BREMER · Politicoloog aan het Max Planck Institute for the Study of Societies in Keulen
LINE RENNWALD · Politicoloog aan het Swiss Centre of Expertise in the Social Sciences (FORS)
en aan de Universiteit van Lausanne

Kampen sociaaldemocratische partijen met een gebrek aan aanhang of een gebrek aan mobilisatie? Nieuw kiesonderzoek in 16 West-Europese landen werpt een licht op de electorale malaise van de sociaaldemocratie.

Waar zijn de sociaaldemocratische kiezers gebleven?¹ Dit is dé grote vraag voor politici, partijstrategen en iedereen die gehecht is aan de ideeën en waarden van de sociaaldemocratie. In de afgelopen vijftien jaar zijn de sociaaldemocratische partijen in veel Europese landen electoraal sterk achteruitgegaan. Het gemiddelde stemaandeel van het eens zo dominante centrumlinks heeft zich nu gestabiliseerd op een ongekend laag niveau in West-Europa. De vraag waar de sociaaldemocratische kiezers zijn gebleven, of gewoon waar ze zijn, staat dan ook centraal na elke

verkiezingsnederlaag. Een zeer pessimistisch standpunt stelt dat de voorheen sociaaldemocratische kiezers definitief verloren zijn en dat deze nederlagen de doods klok luiden voor het sociaaldemocratische project.

Een korte blik op recente verkiezingen laat echter zien dat sociaaldemocratische partijen in veel landen een belangrijke, zij het verzwakte, politieke kracht blijven. Onlangs konden sommige sociaaldemocratische partijen hun stemaandeel zelfs verbeteren, met als meest prominente voorbeelden de Duitse sociaaldemocraten (+5,2 procentpunten bij de Duitse verkiezingen van 2021) en de Portugese socialisten (+6,2 procentpunten bij de verkiezingen van 2022). We moeten dus een genuanceerde verklaring ontwikkelen voor de electorale malaise van de sociaaldemocratie.

De bestaande literatuur richt zich (logischerwijs) op de stemkeuze op individueel niveau of op geaggregeerde verkiezingsresultaten. Maar naast stemmen vertonen burgers ook andere soorten affiniteiten met politieke partijen. Met name partijidentificatie (of partijbinding) vormt een belangrijke com-

ponent van de band tussen burger en partij. Het is daarom nuttig om tegelijkertijd twee uitingen van steun voor de sociaaldemocratie te analyseren: stemkeuze én partijidentificatie. Aangezien partij-identificatie stabiel is dan stemkeuze, kunnen (voorheen) grote partijfamilies zoals centrumlinks vaak nog putten uit een aanzienlijke groep mensen die sympathie voor hen heeft.

Als we de stemkeuze en de partijidentificatie samen beschouwen, stellen we dat sociaaldemocratische partijen met twee problemen te kampen hebben.

Ten eerste hebben sociaaldemocratische partijen moeite om een deel van hun aanhang te mobiliseren, d.w.z. zij zijn niet in staat om individuen te overhalen om bij verkiezingen voor hen te stemmen. Gezien het historische succes van sociaaldemocratische partijen en het langdurige effect van partij-identificatie, is er een groep kiezers die gehecht is aan de sociaaldemocratie, maar er niet (meer) op stemt. Dit vermindert het stemaandeel van sociaaldemocratische partijen in verkiezingen. *Ten tweede* hebben sociaaldemocratische partijen moeite om affectieve banden op te bouwen met nieuwe aanhangers in het licht van de toenemende electorale volatilititeit. Er zijn kiezers die (soms) op sociaaldemocratische partijen stemmen, maar niet diep aan hen gehecht zijn, wat de electorale steun voor sociaaldemocratische partijen wispelturig maakt. Dit is geen probleem voor partijen die streven naar maximalisatie van hun stemaandeel op korte termijn, maar het levert problemen op voor partijen over meerdere verkiezingscycli.

EEN NIEUWE TYPOLOGIE VAN SOCIAALDEMOCRATISCHE AANHANGERS

Wij stellen voor om een onderscheid te maken tussen burgers op basis van twee dimensies: 1) zij die zich identificeren met, of zich nauw verbonden voelen met een sociaaldemocratische partij en 2) zij die bij de laatste nationale parlementsverkiezingen op een sociaaldemocratische partij hebben gestemd. Aan de hand van deze twee dimensies ontwikkelen wij een eenvoudige ‘twee-bij-twee tabel’ om vier soorten partijaanhangers te karakteriseren (TABEL 1): mensen die zich dicht bij een sociaaldemocratische partij voelen en op een partij hebben gestemd (*kernaanhangers*); mensen die niet op de partij hebben gestemd maar zich nog steeds dicht bij de partij voelen (*gedemobiliseerde aanhangers*); mensen die op de partij hebben gestemd maar zich niet dicht bij de partij voelen (*verre aanhangers*); en mensen die noch op de partij stemmen noch zich dicht bij de partij voelen (*niet-aanhangers*).

Wij gebruiken de European Social Survey (ESS) om dit nieuwe onderscheid empirisch te bestuderen in 16 West-Europese landen. Deze gegevens maken het mogelijk de omvang van de verschillende groepen aanhangers in de verschillende landen te schatten en hun individuele kenmerken te onderzoeken (in termen van klassensamenstelling, vakbondslidmaatschap, ideologische voorkeuren, enzovoort). Wij richten ons op de nationale parlementsverkiezingen die

TABEL 1.
VIER SOORTEN
SOCIAALDEMOCRATISCHE
AANHANGERS

		Stemt voor een sociaaldemocratische partij	
		JA	NEE
Voelt zich dicht bij een sociaaldemocratische partij	JA	Kernaanhangers	Gedemobiliseerde aanhangers
	NEE	Verre aanhangers	Niet-aanhangers

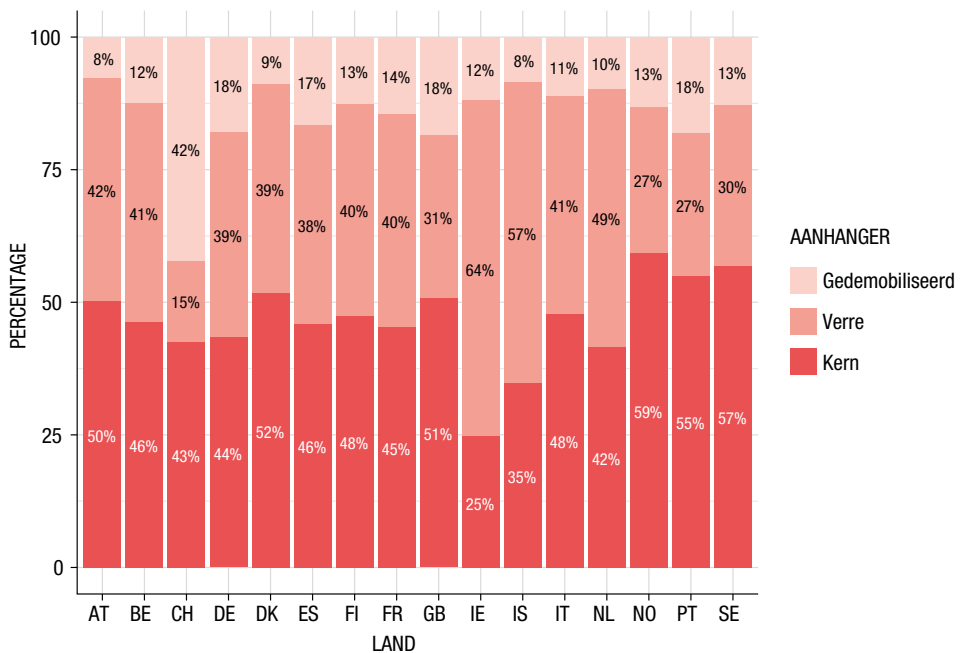
plaatsvonden tussen 2009 en 2019. We starten ons onderzoek na de financiële crisis van 2007/2008 omdat de electorale achteruitgang van sociaaldemocratische partijen in het kielzog daarvan versnelde.

Om te meten of burgers zich dicht bij een sociaaldemocratische partij voelen, baseren we ons op een vraag in de ESS waarin wordt gevraagd of respondenten zich dichter bij een bepaalde politieke partij voelen dan bij andere partijen (*“Is er een bepaalde politieke partij waar u zich dichter bij voelt dan bij alle andere partijen?”*). Voor de partijkeuze verwijst de vraag naar de stemming bij de laatste nationale parlamentsverkiezingen. Voor alle duidelijkheid, in onze categorisering, als burgers zich niet verbonden voelen met een sociaaldemocratische partij,

betekent dit dat ze zich ofwel verbonden voelen met een andere partij ofwel dat ze zich met geen enkele partij verbonden voelen. In feite is de overgrote meerderheid van de groep *verre aanhangers* aan geen enkele partij verbonden.

Wat is de relatieve omvang van de verschillende groepen in de verschillende landen? FIGUUR 1 toont de prevalentie van de verschillende soorten aanhangers als aandeel van de totale aanhang. Daaruit blijkt dat het aantal *kernaanhangers* varieert van 25% (in Ierland) tot 59% (in Noorwegen). Dit betekent dat zelfs in Scandinavië *verre* en *gedemobiliseerde aanhangers* een aanzienlijk deel van de sociaaldemocratische achterban uitmaken. Gemiddeld is de *verre aanhang* 36,5% en de *gedemobiliseerde aanhang* 15%.

FIGUUR 1. DE VERSCHILLENDE SOORTEN AANHANGERS ALS AANDEEL VAN DE TOTALE SOCIAALDEMOCRATISCHE BASIS PER LAND

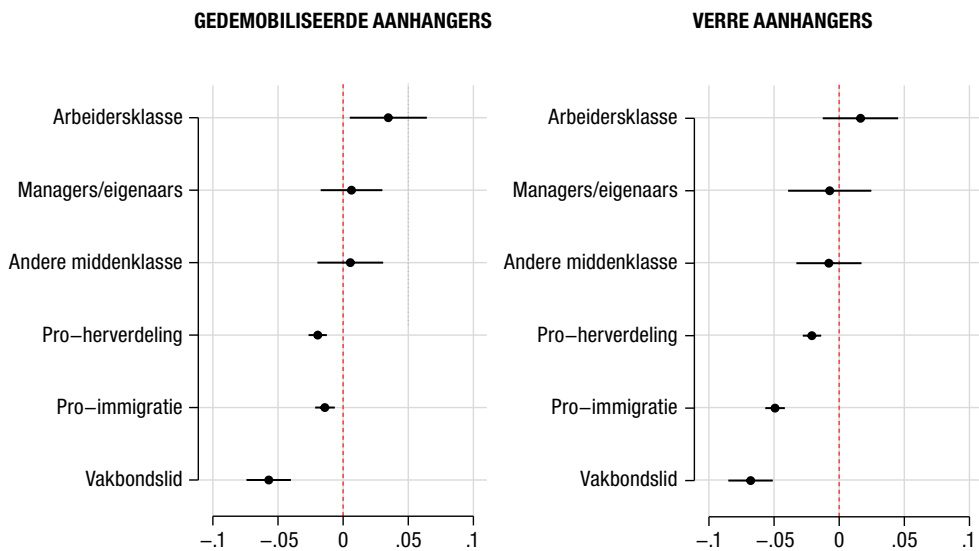
Wat betekent dit? Enerzijds suggereert dit dat sociaaldemocratische partijen over een onbenut mobilisatiepotentieel beschikken. Ze zouden hun stemaandeel kunnen verhogen als ze weer aansluiting vinden bij mensen die zich dicht bij hen voelen maar niet (meer) op hen stemmen (*gedemobiliseerde aanhangers*). Zwitserland is een extreem geval, waar centrumlinks zijn kiezersaandeel zelfs zou kunnen verdubbelen als het alle *gedemobiliseerde aanhangers* ervan zou weten te overtuigen om op hen te stemmen. Anderzijds blijkt uit de gegevens dat de aanhang van de partijen wispelturig is. In de meeste landen is het aandeel van de *verre aanhangers* groter dan het aandeel van de *gedemobiliseerde aanhangers*. De eerstgenoemde zijn kiezers die eerder geneigd zijn naar andere partijen over te stappen.

WIE ZIJN DE GEDEMobilISEERDE EN VERRE AANHANGERS?

Wat zijn de kenmerken van de verschillende groepen supporters? Als alle landen en jaren worden samengenomen, toont **FIGUUR 2** de kenmerken die samenhangen met het zijn van een *gedemobiliseerde* of *verre aanhanger* in vergelijking met de *kernaanhangers*.

Uit de resultaten blijkt dat verschillende factoren de *kernaanhangers* onderscheiden van andere sociaaldemocratische aanhangers. Respondenten met een arbeidersachtergrond zijn 3,5% vaker *gedemobiliseerde aanhangers* dan *kernaanhangers*, vergeleken met de referentiecategorie van sociaal-culturele professionals (hooggeschoolde werknemers in de sociale, culturele of onderwijssector).

FIGUUR 2. GEMIDDELDE MARGINALE EFFECTEN VAN KLASSE, VAKBONDSLIDMAATSCHAP EN ATTITUDES OP DE VERSCHILLENDE STEUNGROEPEN VAN DE SOCIAALDEMOCRATIE

Noot: De referentiecategorie voor sociale klasse is sociaal-culturele professionals. De linkerkant toont het contrast tussen gedemobiliseerde en kernaanhangers, terwijl de rechterkant het contrast toont tussen verre en kernaanhangers.

Uit aanvullende analyses blijkt dat dit vooral geldt voor productiemedewerkers, maar ook voor werknemers in de dienstensector. We wijzen er ook op dat de categorieën managers/eigenaars en andere middenklasseberoepen niet onderscheiden zijn van de sociaal-culturele beroepsbeoefenaren. Kiezers uit de arbeidersklasse zijn dus vaker *gedemobiliseerde aanhangers* dan kiezers uit de middenklasse in het algemeen, d.w.z. dat zij zich vaker onthouden of op andere partijen stemmen. Belangrijk is dat onthouding onder de *gedemobiliseerde aanhangers* wijdverbreid is. Bijna 50% van de *gedemobiliseerde aanhangers* heeft zich bij de laatste verkiezingen van stemming onthouden.

Daarentegen is er geen duidelijke correlatie tussen sociale klasse en de kans om een *verre aanhanger* te zijn. Kiezers uit de arbeidersklasse zijn iets vaker een *verre aanhanger* dan kiezers uit de middenklasse, maar dit verschil is niet statistisch significant. De steun van kiezers uit de middenklasse is zeker niet wispelturiger dan die van de arbeidersklasse, zoals men had kunnen aannemen.

Het grootste verschil tussen *kernaanhangers* enerzijds en *gedemobiliseerde en verre aanhangers* anderzijds is het vakbondslidmaatschap. Vakbondsleden zijn 5,7% minder vaak *gedemobiliseerde aanhangers* dan niet-leden, terwijl zij bijna 6,8% minder vaak *verre aanhangers* zijn. Vakbondsleden voelen zich dus vaker verbonden met sociaaldemocratische partijen en stemmen vaker op hen. Vakbonden hebben blijkbaar nog steeds een belangrijke mobiliserende functie voor sociaaldemocratische partijen. Zij binden kiezers aan deze partijen en maken van hun leden kiezers. Interessant genoeg geldt dit voor verschillende sociale klassen.

Qua ideologie lijken de kenmerken van *gedemobiliseerde en verre aanhangers* sterk op elkaar. Zowel *gedemobiliseerde* als *verre aanhangers* zijn minder vaak voor herver-

Vakbonden hebben nog steeds een belangrijke mobiliserende functie voor sociaaldemocratische partijen.

deling dan *kernaanhangers*. Deze twee groepen zijn ook minder vaak voorstander van immigratie dan de *kernaanhangers*. Het gebruik van een links-rechtsschaal, in plaats van herverdeling en immigratievoorkeuren, geeft aan dat linkse individuen minder vaak *gedemobiliseerde* of *verre aanhangers* zijn dan *kernaanhangers*. Kortom, de sociaaldemocratische *kernaanhangers* zijn nog steeds aanzienlijk linkser (zowel in economisch als in cultureel opzicht) dan de rest van de sociaaldemocratische basis.

De controlevariabelen brengen ook enkele interessante verschillen tussen de verschillende groepen aanhangers aan het licht. *Gedemobiliseerde en verre aanhangers* zijn jonger dan de *kernaanhangers*. *Gedemobiliseerde aanhangers* hebben geen baan dan de *kernaanhangers*. Nog steeds in vergelijking met de *kernaanhangers* zijn *verre aanhangers* vaker vrouw en minder vaak studeren zij, zijn zij gepensioneerd of doen zij het huishouden (in vergelijking met mensen die betaald werk hebben).

De mate waarin de individuele kenmerken van de kiezers samenhangen met de verschillende soorten steun kan van land tot land verschillen. In alle onderzochte landen behoren respondenten uit de arbeidersklasse echter vaker tot de *gedemobiliseerde aanhangers* dan tot de *kernaanhangers*. De enige uitzondering is Zweden, waar de arbeidersklasse nog steeds sterk verbonden is met de sociaaldemocratie. In verscheidene landen (zoals België, Denemarken, Frankrijk en Italië) behoren de leden van de arbeidersklasse ook vaker tot de *verre aanhangers*, hoewel het effect kleiner is dan bij de *gedemobiliseerde*

aanhangers. Wat de effecten van vakbonds-lidmaatschap en ideologische voorkeuren betreft, vinden wij geen significante verschillen tussen de landen.

WEGEN NAAR HERSTEL (OF VERDERE NEDERLAGEN)

Uit onze analyse blijkt dat de hedendaagse sociaaldemocraten een mobilisatieprobleem hebben, aangezien zij er niet in slagen een deel van haar traditionele achterban – de arbeidersklasse – te overtuigen naar de verkiezingen te komen of op hen te stemmen. Aangezien vakbonds-lidmaatschap een sterke voorspeller is van het zijn van een *kernaanhanger*, heeft de afnemende vakbonds-dichtheid bovendien nadelige gevolgen voor centrumlinks bij de verkiezingen. Hoewel het aantal *gedemobiliseerde aanhangers* niet groot is, zou het aanspreken van deze kiezers een gemakkelijke manier kunnen zijn om de electorale achteruitgang van de sociaaldemocratie af te remmen. Gezien hun sociaaldemocratische partijidentificatie zou het opnieuw mobiliseren van deze aanhangers kunnen worden beschouwd als ‘laaghangend fruit’ voor centrumlinks, vooral in landen waar de *gedemobiliseerde aanhangers* talrijk zijn.

Anderzijds suggereert onze analyse ook dat de situatie van de sociaaldemocratie nog zou kunnen verslechteren, aangezien ze moeite heeft om een affectieve band op te bouwen met een groot deel van haar kiezers. Er zijn veel sociaaldemocratische kiezers die zich niet sterk identificeren met de partijen waarop zij stemmen. Uit onze resultaten blijkt dat de *verre aanhangers* een heterogene groep mensen vormen, maar dat zij minder vaak lid zijn van een vakbond en ideologisch minder toegewijd zijn aan links, progressief beleid dan de *kernaanhangers*. Dit maakt de electorale steun van centrumlinks wispelturig. Als nieuwe kwesties meer in het oog springen (zoals klimaatverandering

of ongelijkheid), kunnen kiezers op afstand hun stem verschuiven naar centrumrechts of andere linkse partijen zoals de groenen of uiterst-links. Het blijft dus een uitdaging voor sociaaldemocratische partijen om met deze *verre aanhangers* een betekenisvolle band op te bouwen die verder gaat dan de stemkeuze.

EINDNOTEN

- 1 Dit stuk is gebaseerd op het artikel ‘Who Still Likes Social Democracy? The Support Base of Social Democratic Parties Reconsidered’, in: Party Politics in 2022.